

200 χρόνια από το 1821

Ο Μαλιακός Κόλπος στη Χάρτα του Ρήγα

του Δημήτρη Κ. Καραθεοδώρου

Απόσπασμα της 12φυήλης Χάρτας του Ρήγα, με την περιοχή του Μαλιακού Κόλπου

τα δικά μας ιερά χώματα. Συλλαβίζω και ψιθυρίζω Φάλαρα-Στυλίδα, Εχίνος-Αχινός, Αλόπη, Λάρισα Κρεμαστή, Ζητούνι, Θερμοπύλαι-Θερμοπύλαι και τη θάλασσά μας, τον Μαλιακό που ο Ρήγας τον αναγράφει στη Χάρτα του ΜΕΛΙΚΟ, Κόλπο του ΖΗΤΟΥΝΙΟΥ.

Παραξευόμαι πώς ο Μαλιακός μας αναγράφεται ως Μελικός, Κόλπος του Ζητούνιου. Κωπηλατώ γρήγορα με αντοχές Μαλιέως αλιέως κολυμβητού, η ψυχή μου γίνεται τιμόνι για τ' ακρογιαλιά και τη θαλασσοφίλητη Στυλίδα μας.

Ανακατέυτηκε ο καιρός και πάει να το γυρίσει σε Όστρια και στα μπουρίνια. Το μυαλό μου ήδη βασανίζεται από φιλολογικά μπουρίνια. Ρωτάει και ξαναρωτάει πώς ο Μαλιακός έγινε Μελικός. Ζητάει μια ερμηνεία, μια εξήγηση και η δυστοκία ανυπόφερτη.

Φτάνω στην προκυμαία μας με την ποιητική ροτόντα της, κάνω το σημείο του σταυρού και τρέχω για το σπίτι μου. Τρέχω κι ανατρέχω σε λεξικά, σε Γλωσσολογίες, ετυμολογίες, σε Γραμματικές, για να βρω επιτέλους μια λύση. Και την βρίσκω. Στο Λεξικόν της Ελληνικής Γλώσσας του Ανθίμου Γαζή, Βιέννη 1835-1837, τόμ. 2, σελ. 191, και στην ετυμολογία των λέξεων.

Ανατρέχω, λοιπόν, στο Λεξικόν του Ανθίμου Γαζή, και αντιγράφω :

Μαλία, η, Αττ. Μηλία. Πόλις αρχαία της Φθιώτιδος χώρας εν Θεσσαλία κειμένη επί του Μαλιακού Κόλπου, πρωτεύουσα των Μαλιέων. Σχολ. Σοφ. Τραχ. 179.

Μαλιακός, ή, όν, Ιων. και Αττ. Μηλιακός. Της Μαλίας, η εις την πόλιν Μαλίαν ανήκων ο Μαλιακός Κόλπος, κείμενος νοτιοδυτικώς της Θεσσαλίας περί το στενόν των Θερμοπυλών, κληθείας ούτως από της αυτοίτη επαρχίας Μαλίδος, η από της πόλεως Μαλίας τανύν Κόλπος του Ζητούνιου. Στραβ. 2).

Μαλιέως -έως, ο, Ιων. και Αττ. Μηλιέως, ο κάτοικος της εν Θεσσαλία Μαλίδος χώρας. Ξενοφ. Στραβ. 2) Μαλιακός. Στραβ.

Μαλίσ -ίδος, η, Ιων. και Αττ. Μηλίσ. Νύμφη τις προστάτις και φύλαξ των ποιμνίων (μήλων) παρά Θεοκρ. ιγ' 45 - 2) η Μαλίσ γη μικρά τις χώρα εν Θεσσαλία κειμένη περί τον Μαλιακόν Κόλπον. Ηρόδοτ. 7, 198.

Μετά από αυτή τη λεξιλογική και ανθρωπογεωγραφική περιήγηση μπορούμε να καταλήξουμε σε μια εξήγηση που τόσο αναζητούμε. Ο δωρικός Μαλιακός έγινε στην Ιωνική και Αττική

διάλεκτο Μηλιακός, κληθείς με την ονομασία αυτή από την επαρχία Μαλίδα και την πόλη Μαλία, περιοχή μάλων (δωρ.) - μήλων (αττ.), δηλαδή ποιμνίων αιγοπροβάτων. Έχουμε λοιπόν : Μαλιακός - Μηλιακός - Μηλικός. Και Μελικός πώς έγινε ; Πάμε στη Γραμματική και στη Γλωσσολογία. Κοντά στα υγρά σύμφωνα η, ρ συχνά παρατηρείται το φαινόμενο τροπής φωνηέντων σε (ε). Π.χ. αλώπηξ-αλεπού, βάλανος-βεληνίδι, πληρώνω-πλερώνω, ξηρός-ξηρός, κηρίον-κερί, θηρίον-θερίο, Μηλικός-Μελικός.

Μας απέμεινε το Ζητούνι. Απευθύνθηκα στον καθηγητή της Γλωσσολογίας και Ετυμολογίας ΚΑΡΑΠΟΤΟΣΟΓΛΟΥ ΚΩΣΤΑ για την ετυμολογία της λέξης Ζητούνι, παλιός ονομασίας της Λαμίας. Ο σοφός καθηγητής είναι σαφής. Η λέξη Ζητούνι είναι σλαβική (ZITYION) και σημαίνει δημητριακά. Άρα κόλπος της Λαμίας που παράγει στην περιοχή δημητριακά. Στο σημείο αυτό ανοίγω μια παρένθεση για να ευχαριστήσω τον φίλο καθηγητή Καραποτόσογλου Κώστα για την πολύτιμη συνδρομή του σ' αυτή την εργασία. Ο κορυφαίος καθηγητής έχει υπηρετήσει στο Γυμνάσιό μας στα τέλη της δεκαετίας του '70, για λίγο χρονικό διάστημα, αλλά μας συνδέει από τότε μια βαθιά εκτίμηση και ειλικρινής φιλία. Είμαστε φιλόλογοι αδελφοποιτοί.

Ευτυχισμένος που έκανα το ταξίδι Ρήγας - Μαλιακός - Μελικός κόλπος. Χρυσός ζωής αέρας, χαράς και δημιουργίας, σε μια στιγμή μεγάλης ευδαιμονίας πνευματικής - αντίδωρο γλυκό στις ακατανόητες μέρες που περνάμε.

Παιδόπουλο του Δημοτικού πρωτόμαθα και πρωτοθαύμασα τον διαφωτιστή Ρήγα. Άναψε μέσα μου μια φλογίτσα συμπάθειας και αγάπης παντοτινής. Με συγκινούσε ο βίος του, ο αγώνας του, το τραγικό του τέλος, χαιρόμουν και καμάρωνα μπροστά στην προσωπογραφία του - χαρακτηριστικό σχέδιο του Ανατολή Λαζαρίδη στη σχολική γιορτή μας του Ευαγγελισμού. Στο Γυμνάσιο τον Ρήγα τον αγάπησα πιο πολύ, τον μελέτησα ή άρχισα να τον μελετώ. Η φλογίτσα του Δημοτικού μεγάλωσε κι έγινε μια πλάστρα φωτιά. Τελειόφοιτος το 1964 με τους συμμαθητές μου και τους συνοδούς καθηγητές μας επισκεφτήκαμε το Βελεστίνο και στην προτομή του φιλοπάτριδος Ρήγα καταθέσαμε δάφνινο στεφάνι από τη Μαλίδα γη. Δίνω στη δημοσιότητα φωτογραφία των τελειοφοίτων του Γυμνασίου Στυλίδος στην προτομή του Ρήγα, στο Βελεστί-

νο, 15-5-1964. Εικονίζονται από αριστερά στην πρώτη σειρά οι : Σπανός Δημήτριος, Ζωγάκη Ανθή, Παπαδάκη Ευδοκία (καθηγήτρια συνόδου), Σχοινά Ειρήνη, Ζωγάκη Ευαγγελία, Φαλάρα Μαρία (επιστάτρια του Σχολείου). Στη δεύτερη σειρά οι : Αδάμ Δημήτριος (καθηγητής συνόδου), Παπαδόπουλος Ιωάννης, Μουστάκας Ιωάννης, Ακρίβος Γεώργιος, Αδρίμης Γεώργιος, Καραθεοδώρου Δημήτριος, Λυμπέρης Κων/νος. Στην τρίτη σειρά οι: Τσαλλάγκος Δημήτριος, Αγορίτσας Νικόλαος, Τσαμπάκαλος Χαράλαμπος, και στην επάνω σειρά οι: Ζήσης Δημήτριος, Φράγκος Κων/νος, Λιανός Αναστάσιος, Παπαϊωάννου Θεόδωρος. Στο Πανεπιστήμιο μελέτησα βαθύτερα το Ρήγα. Μαθήτευσα κοντά του μαζί με άλλους συμφοιτητές "Ρηγάδες" και γνωρίσαμε τη σκέψη του, τον πολιτικό του νου, την ιδεολογία του - αισθανθήκαμε και μες λίγο "ηγέτες" και "διανοούμενοι". Στο σχολείο, όταν δίδαξα στους μαθητές μου τον "ΘΟΥΡΙΟ", το ιερότερο όραμα της φυλής μας, το "γληντήσαμε" το μάθημα κανονικά. Σωστό πρότυπο σχολείο. Τι βιβλία, τι θεατρικά, τι περιοδικά, τι CD, τι τραγούδια, τι μελοποιήσεις, τι αναλύσεις, τι στοχασμοί, τι χάρτες, τι προσωπογραφίες - μικρός διαφωτιστικός θησαυρός για όλα τα παιδιά. Ο Ρήγας περνούσε και μετρούσε στους εφήβους μαθητές ως αξία. Και τα "ρηγόπουλα" ρωτούσαν και ξαναρωτούσαν να μάθουν περισσότερα. Είχαν βρει, όπως μου έλεγαν στο διάλειμμα, ένα ιστορικό πρόσωπο για να θαυμάζουν. Ήταν ο ήρωάς τους.

Ευτυχισμένος που έκανα το ταξίδι Ρήγας - Μαλιακός - Μελικός κόλπος. Άνοιξε σε μένα ένα πορτάκι ιστορίας στο φως, την αφύπνιση, τη γνώση, την παιδεία, τον πολιτισμό, την ελευθερία και τη Δημοκρατία.

Τώρα που συνταξιούχος - αξιούχος γράφω αυτό το κείμενο με αφορμή τα 200 χρόνια από την Επανάσταση, θυμάμαι τα λόγια του Κολλοκοτρώνη: "Ο Ρήγας εστάθη ο μέγας ευεργέτης της φυλής μας. Τον καιρό της Επανάστασης το μελάνι του (τα γραπτά του) θα είναι πολύτιμα ενώπιον του Θεού, όσον το αίμα των αγίων". Σοφά λόγια - χρησιμοί που αλήθευσαν το 1821. Χρησιμοδοτώ κι εγώ για τον νέο Τυρταίο μας και αναφωνώ για την Επανάσταση.

Τελειόφοιτοι μαθητές του Γυμνασίου Στυλίδος στην προτομή του Ρήγα (Βελεστίνο, 15-5-1964)

Με Πρωτομάστορα Φεραίο
λίθο ακρογωνιαίο
Δέκα Έλληνες όλη η μαγιά σου
δυο σακούλια βόλια τ' άρματά σου
Πολεμάρχο του Σουλίου
αγιομάρτυρες της Χίου.

Και να που κατεβαίνει ο Πρόδρομος ήρωας από τον ουρανό και ταρασσει με το θεϊκό του έγχορδο τα ύδατα του αέριου Αφαιλού, ύδατα δικά του και δικά μας, εμφυσώντας μας πνοήν ζωής και ανθρώπου ουσία, Η πολεμόκρατη φωνή του σηπμονίζει τα νερά του Μαλιακού και την ψυχή των Μαλιέων. Όλβιος ο λόγος του τον ακούω στον δυνατό, στον βαθύ παφλασμό των κυμάτων του Μαλιακού - Μελικού Κόλπου του Ζητούνιου :

"Όποιος ελεύθερα συλλογάται,
συλλογάται καλά"

Μακάρι και σωστά ...

Φυσάει του Μαλιακού τ' αγέρι μ' ανάλαφρη φόρα και μου ανασταίνει σώμα, νου και ψυχή. Χρυσός ζωής αέρας, χαράς και δημιουργίας, σε μια στιγμή μεγάλης ευδαιμονίας πνευματικής - αντίδοτο γλυκό στις ακατανόητες μέρες που περνάμε. Αρματώνω τη μυθολογική βαρκούλα μου "ΜΑΛΙΣ" και γλιστρώ στην ακύμαντη θάλασσά μας, τον Μαλιακό. Μπουνάτσα και πρίμα ο καιρός, ανοίγομαι μισοπέλαγα και αρμενίζω κοντά στον Αφαιλό. Στο μέρος, που σ' αυτό συμβαίνει, όπως μου λέγαν στα παιδικά μου χρόνια κάτι γέροι ψαράδες καπεταναίοι, ένα περίεργο πράγμα. Αναβλύζει νερό, όχι θαλασσινό μα καθαρό σαν κι αυτό που πίνουμε. Πολλές φορές εμείς οι θαλασσινοί, όταν περ-

Ο Μαλιακός με τη βαρκούλα "ΜΑΛΙΣ"

νάμε από κει, σκύβουμε και πίνουμε με τη χούφτα μας νερό και προπαντός το χειμώνα. Γι' αυτήν την παράξενη πηγή λένε πως μια φορά στο Πήλιο θες, στο Βελεστίνο μαθές (θα σε γελάσουμε παιδί μου, δεν θυμάμαστε και καλά) ρίξαν σε μια πηγή εκεί άχυρο, για να δούνε πού βγαίνει το νερό. Ρωτώντας, λοιπόν, μάθαν πως το νερό βγαίνει καταμεσίς στον Μαλιακό, στον Αφαιλό και όσο τρέχει το νερό στην πηγή της Μαγνησίας, θα υπάρχει και ο Αφαιλός.

Ψάχνω στο αρμαράκι της πλήρης μου για τους θαλασσινοί μου χάρτες με τα τοπωνύμια, ακτωνύμια, θαλασσωνύμια του Μαλιακού μας Κόλπου, για να βεβαιωθώ ότι είμαι όντως εκεί, στον Αφαιλό. Και βεβαιώνομαι και σκύβω κι εγώ σαν τους ψαράδες της παράδοσής μας να πιω με τη χούφτα μου το καθαρό νερό. Αγιάζομαι με τ' αγιονέρι της πηγής και ιδού στα χέρια μου μια άλλη χάρτα, η άγια Χάρτα του Ρήγα του Βελεστινή, που από την Υπέριε πηγή της

Ρήγας ο Βελεστινής
(Σπ. Βασιλείου, εκδ. ΙΚΑΡΟΣ, 1944-54)

γενετέράς του, ίσως και να πηγάζει και να αναβλύζει το καθαρό νερό στον Αφαιλό.

Ξεφυλλίζω ως μικρός ναυτίλος την άγια Χάρτα του Ρήγα, τυπωμένη στη Βιέννη το 1797 και ξετυλίγονται μπροστά μου ηρωικές γενιές και προεπαναστατικές χρονιές, φουρτουγιάρικοι καιροί που ψάχναμε τότε, την εποχή εκείνη για λευτεριά, ισότητα και δικαιοσύνη.

Συλλαβίζω το όραμα του Ενεργέρτη Ρήγα και ψηλαφίζω τα σχέδιά του για το νέο Ελληνικό Κράτος. Συλλαβίζω και ψιθυρίζω με απτική γλώσσα πολιτείες και χωριά, βουνά και κάμπους, ποτάμια και λίμνες, στεριές και θάλασσες, φυλές και κράτη, έθνη και εθνότητες, διάφορα γένη, ένα παλιμψωτο ή ένα πολυεπίπεδο μωσαϊκό θάων στο τέλος του 18ου αιώνα. Ανασαίνω βαθιά και σταματάω να συλλαβίσω και